

Bethlen Gábor fejedelem zászlóiról

Iktári Bethlen Gábor (Marosillye, 1580. november 15. – Gyulafehérvár, 1629. november 15.) erdélyi fejedelem (1613–1629), I. Gábor néven megválasztott magyar király (1620–1621) a 17. századi magyar történelem egyik legjelentősebb személyisége volt. Mutatja ezt a vele és korával foglalkozó művek sokasága is.¹ Nemrég Kovács András művészettörténész a nagy fejedelem pecsétjeiről tett közzé egy tanulmányt.² Jelen írásunkban mi a fejedelem zászlóira vonatkozó adatokat foglaljuk össze röviden.

Bethlen Gábor Thurzó Imre (1598–1621) számára 1620-ban Besztercebányán készítettett vörös vagy inkább bíbor színű damaszt királyi zászlaját egykorú metszet örökítette ránk. E metszetet, amely a szenvedélyes könyv- és metszetgyűjtő, lombardiai Lanfranconi Enea (1850–1895) mérnök, a Magyar Történelmi Társulat (1867) alapító tagjának a tulajdona volt, 1888-ban közölte Kubinyi Miklós.³ Az általa közölt kép alapján a királyi zászlót latin nyelvű zsoltáridézetek és illusztrációk díszítették. Körirata a szegélyén: EXVRGET DEVS EXERCITVVM ET DISPARGANTVR OMNES INIMICI EIVS, QVI ODERVNT EVM DELEANTVR A FACIE TERRA.⁴ Psalm[us] 68. V. 2. Továbbá a bal szegletben: SVB SPE ET PATIENTIA I DEVS ANCHORAM IACTAM SECVNDET.

A fejedelem jelzászlójáról Kemény János (1607–1662) tudósít. Önéletírásában az 1626. évi hadjárat alkalmával rábízott zászlóról a következőket olvashatjuk: „Ezen 1626-dik őszi felé esmét római császár ellen hadra indulánk. Én ekkor jártam tizenkilencedik esztendőmben. Várad felé menvén ki, és az várad bányában⁵ levén szegény fejedelem, maga jelzászlójának is hordozását reám bízván, noha fő innyadója is voltam [...]. A jelzászló-hordozásra fizetésemet többítvén, lovat aranyos szerszámmal, párdücbörrel ada; azon bányában azért szegény fejedelem maga kezeivel szegezé fel az kopjára az jelzászlót, s adá kezemhez megszerencseltetvén. *Az zászló veres kamukára⁶, négyszögűre, aranyas címerével vala készítve, rojtjai és lefüggő, öreg gombos boncsókja⁷ veres selyemmel elegy aranyfonalból varratva.*”⁸ Leírásából azt is megtudjuk, hogy e tisztségéből adódóan a had indulásakor elsőbben ő ült lóra, ezt követően a fejedelem, majd a hadak.⁹ Kemény azt is feljegyezte, hogy kérésére a fejedelem a jelzászló mellé „vigyázókat” rendelt, Barcsai Zsigmondot és váradai Kőrösi Istvánt, „ki is nagy főember vala”.¹⁰

Bethlen Gábor egykori zászlóiról feljegyzés maradt az I. Rákóczi György (1630–1648) fejedelem és Brandenburgi Katalin között folyt tárgyalások irataiban is. 1633. november 17-én az özvegy fejedelemasszony megbízottai 23 ládányi ingóságot vettek át Munkács várában. Az ekkor készült leltár szerint a nyolcadik ládában vont aranyszoknyák, bársony- és selyempaplanok, kamukaabroszok között három zászló is volt, éspedig: „Egy veres kamuka, sárga szélű öreg zászló, az fejedelem címere rajta. – Török császár küldötte veres tafota zászló.”¹¹ – Egy veres szélű kék tafota gyalog zászló.”¹²

Bethlen Gábor fejedelem (korabeli metszet)

A következő forrásunk Ecsed várában kelt 1669-ben.¹³ Ez az inventárium abból az alkalomból készült, hogy a szolgálatukból búcsúzó uradalmi tisztek a várat és a hozzá tartozó jószágokat átadták tisztí utódaiknak. A nagy pontossággal és részletességgel megírt leltárban 59 db zászló is szerepel. Ezek közül négy biztosan Bethlen Gáboré volt. E zászlókat ugyanis – a leírás szerint – a fejedelem családi címere, titulátúrája (keresztneve és címei: Erdély fejedelme, a Részek ura, a székelyek ispánja), felhőből kinövő koronás hegyes tört övező jelmondata (Consilio Firmata Dei¹⁴), valamint kedvenc zsoltáridézetek díszítették:

„Első zászló, veres kamuka, két hattyú (Bethlen) címer rajta; írás egy felől: Dominus Exercituum nobiscum. Tibi Domine et Justitia, tandem bona causa triumphat. Quod vis Deus ratum fac. Más felől: Auxilium Dei fit ignis et terror omnium, ex voluntate ejus. Dat Deus cui vult. De coelo victoria.

2-dik zászló karmazsinszín¹⁵ kamuka; írás rajta egy felől: Gabriel Dei gratia Regni Hungar. et Transsylvan. Princeps, etc. Másfelől hegyestörös címer (?) ez írással: Exurgat Dominus Exercituum et dissipentur inimici ejus et fugant qui oderunt eum a facie ejus.

3-ik zászló, fehér tafota¹⁶, címer rajta, mindkét felől: koronás hegyestörő; írás rajta: Firmata Dei consilio.

4-dik zászló, karmazsin atlatcz¹⁷; címere két hattyú, írás rajta nincs.”¹⁸

Bethlen Gábor fejedelem egy másik, „lángnyelvekkel”¹⁹ díszített zászlaja a fraknoi vár kincs- és fegyvertárából került elő az 1896. évi ezredéves országos kiállítás alkalmával.²⁰ Ezt a „kétszárnyú” (fecskefarkú) vörös selyemzászlót mind a két oldalán az iktári Bethlen-család nyíllal átlőtt nyakú hattyúkat ábrázoló címere díszítette az erdélyi nemzeteket szimbolizáló címerek között. Az egyik pajzson a székelyek

Bethlen Gábor királyi zászlaja (korabeli metszet)

arany napja és ezüst holdsarlója, valamint az erdélyi nemesség fekete sasa volt látható, a másikon a szászok címere, arany alapon hét vörös vár. A címer fölött két oroszlán, amint a fejedelmi, hercegi főveget tartja.²¹ A zászló szegélye sárga színű volt. A felső szegélyén a következő sérült felirat volt olvasható: GABRIEL D. G. PRINCEPS TRANSILVANIAE. Az alsó szegélyén pedig e három betű: M . D . C . (1600)²². A címer körül a zászló lapját arany lángnyelvek díszítették elszórtan. A szárnyai csonkák voltak. Hossza 1,63 m, szélessége 1,23 m volt.

A zászlórúd alapszíne barna volt, sárga és fekete gyűrűs, s fekete löherelevelekkel befestve. A rúd alsó részén gerylekre emlékeztető gömb volt, amelynek egyik fele hiányzott.²³ A jellegzetesen „erdélyi stílusú” zászló a millenniumi kiállításon még ép volt, a II. világháborúban azonban elpusztult. Rekonstrukciója jelenleg a 23 darabból álló magyar történelmi zászlósor egyik becses darabja. Egy hozzá hasonló, nemrég elkészült zászlórekonstrukció pedig Marosillyén, Bethlen Gábor fejedelem szülőházában került kiállításra.²⁴

Mihály János

1. Bethlen Gábor. *Bibliográfia. 1613–1980*. Összeállította Hernádi László Mihály. Különnyomat a Bethlen Gábor állama és kora című tanulmánykötetből. Bp., 1980.
2. Kovács András: Pecsétek vallomása. Bethlen Gábor fejedelem pecségeiről. *Korunk*, 2001/7. 27–37.
3. Kubinyi Miklós: *Bethlenfalvi gróf Thurzó Imre. 1598–1621*. Bp., 1888. A Lanfranconi-féle gyűjteményt ma a Szépművészeti Múzeumban (Bp.) őrzik.
4. Magyarul: Felkel a seregek Istene és szétszóratnak összes ellenségei, gyűlölői eltöröltetnek a föld színéről. Lásd Somogyi Győző zászlóábrázolásait. In: *Magyar hadizászlók*. Bp., 2011. 64.
5. gyógyfürdőben
6. mintás szövésű kelmére, damasztra
7. bojtja

Bethlen Gábor fejedelem zászlajának rekonstrukciója Marosillyén
(Fotó: Puskás B. Gábor)

8. Kemény János és Bethlen Miklós művei. Bp., 1980. 65.

9. Uo. 68.

10. Uo. 70.

11. A török vazallus államok uralkodói, így Erdély fejedelmei is az elismerő és beiktató okmány (atnáme) mellé rúdján arany gömbbel díszített, vörös fejedelmi zászlót, botot, kaftánt és díszes atnámet kaptak a szultántól. Ez a zászló a vazallus feletti hatalom jele volt. Hasonlót csak a vezíri rangú beglerbégek kaptak a birodalomban. (Vö. Cs. Kottra Györgyi: *Magyar zászlók a honfoglalástól napjainkig*. Bp., 2011. 51.)

12. *Udvartartás és számadáskönyvek*. Közli Radvánszky Béla. I. köt. Bp., 1888. 285.

13. „Isten tanácsával megerősítve.”

14. Az ecsedi vár (uradalmával együtt) 1624-ben, a bécsi béke értelmében került Bethlen Gábor fejedelem tulajdonába. Jelentőségét mutatja az is, hogy Bethlen a magyar királyi koronát is ide vitte, s itt őriztette.

15. sötétvörös színű

16. selyemkelme

17. atlasz, selyemszövet

18. Thaly Kálmán: Szőnyegek, gobelinek, zászlók, fegyverek és egyéb ritkaságok Ecsed városában, 1669. In: *Archeológiai Értesítő*. Új folyam. 6. köt. Bp., 1886. 138.

19. A lángnyelvnek nevezett díszítőelem, azaz az „oriflamme” motívum is nagyon keletiesnek tűnhet, de valójában az első kereszties hadjáratban a johanniták zászlaján jelent meg, és Jézus kiontott vérért jelképezte.

20. Kiállította Esterházy Pál herceg.

21. Ugyanez a címer volt látható Bethlen Gábor 1619-ben veretett tízes aranytallérjának hátlapján (Vö. Huszár Lajos: *Bethlen Gábor pénzei*. Kolozsvár, 1945. 92. Uo. X. tábla, 65.), valamint a trónra lépésétől, 1613 ősztől 1620 márciusáig használt pecsétnyomóján. (Vö. Kovács András: Pecsétek vallomása. Bethlen Gábor fejedelem pecségeiről. *Korunk*, 2001/7. 27–37.)

22. Hiányos évszám.

23. Dr. Szendrei János: *Magyar hadtörténelmi emlékek az ezredéves országos kiállításon*. Bp., 1896. 775.

24. http://www.balassi-bp.hu/tantargy/tortenelem/segedanyag/Magyar_tortenelmizaszlok.pdf; <http://www.zaszlo.ro/index.php?menu=a&product=20>

